

ПРАКТИКА И ОПИТ
PRACTICE AND EXPERIENCE

ПРИНОСЪТ НА ЦЕНТРАЛНАТА БИБЛИОТЕКА
НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ В СЪЗДАВАНЕТО
НА ДИГИТАЛНИ РЕСУРСИ СЪС СВОБОДЕН ДОСТЪП
ПО НАЦИОНАЛНА НАУЧНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ
И УТВЪРЖДАВАНЕ НА БЪЛГАРИСТИКАТА В ЧУЖБИНА“

Силвия Найденова

Централна библиотека на БАН

<https://doi.org/10.70300/kG04cDBRLRYA>

Резюме: Централната библиотека на БАН има богат опит в създаването на дигитални ресурси със свободен достъп в областта на българистиката. Особено значимо е нейното участие в Националната научна програма (ННП) „Българистика“. Обработката се извършва чрез библиотечно-информационната система ALEPH500, като ресурсите се съхраняват на платформата DSpace. За по-ефективното разпространение на резултатите се ползват и услугите на Националната е-инфраструктура КЛаДА-БГ. Изключителен интерес представляват дигитализираните накоро уникални колекции на Българската екзархия в Истанбул, както и отпечатъците от библиотеката на проф. Рикардо Пикио в Рим.

Ключови думи: Централна библиотека на БАН; дигитални ресурси; българистика; Българска екзархия в Истанбул; проф. Рикардо Пикио

Българистиката е едно от научните полета, които винаги ще имат съществено значение при изграждането на модерния облик на България и за пълноценното ни участие в международните изследователски лингвистични общности. Поради съвременните политики по отношение на хуманитарните науки и последвалите от това финансови рестрикции, в последните 30 години се отчита чувствителен спад в интереса към българистиката от страна на родните и чуждестранните изследователи. В отговор на тази ситуация ННП „Българистика“ се формира като идеен проект, който да подкрепи чуждестранните учени в интереса им към българския език, литература, история и култура (Naydenova 2024). Програмата се осъществява в рамките на три етапа, всеки с продължителност една година. Дейностите се финансират от бюджета на Министерството на образованието и науката (МОН).

Средствата за трите периода се разпределят между участниците – бенефициенти, както гласи сключеното между тях споразумение за сътрудничество с прилежащ работен план за трите етапа.¹

Централната библиотека на Българската академия на науките (ЦБ-БАН) работи усилено по процеса на дигитализация от 2011 г. (Naydenova 2022). До днес са експонирани над 4500 заглавия, или над 450 000 файла, организирани в 32 колекции. Това са библиотеки на видни учени, възрожденски книги, периодични издания (вестници и списания), микрофилми на старобългарски ръкописи, фотографии и др. Тези дигитални колекции се съхраняват на платформата DSpace. В периода 2019–2021 г. ЦБ-БАН дигитализира и представя онлайн българското културно наследство в рамките на Националната научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“.² Към сканираните над 40 000 файла са направени съответстващи метаданни и на базата на тази дейност се изгради единна система, състояща се от библиотечния софтуер ALEPH 500 и платформата DSpace. Постигнатият резултат е свободен достъп до изключително ценните периодични издания в дигиталната колекция. На основание на постигнатите резултати и стабилен репозиторий Централната библиотека на БАН участва и в ННП „Българистика“ с цел да изпълни двете поставени задачи в работен проект „Дигитални ресурси“.

През първата година, 2022–2023 г., аналитично бяха обработени и дигитализирани Първият, Вторият и Третият конгрес по българистика. Тези международни конгреси по българистика събират учени – изследователи на езика, литературата и историята ни от Европа, Азия и Америка. Стотици изследователи от десетки държави представят на тези форуми антропологични, езиковедски, исторически и археологически изследвания. Идеята е да се създаде през годините една световна общност по българистика, която да обедини усилията на институти, научни центрове, библиотеки и колеги, които да развият българистиката както у нас, така и по света.

За цялата тази общност е особено важно да има свободен достъп до всички изследвания, така че да се засили интересът към българистиката в чужбина като научноизследователска област, акцентираща основно върху българския език и литература, българската история, изкуство и култура (вкл. етнография и фолклор) на студенти, докторанти и млади учени.

В рамките на първата година бяха обработени аналитично: Първи конгрес по българистика – 11 тома; Втори конгрес по българистика – 23 тома; Трети конгрес по българистика – 24 тома; общо: 2696 библиографски записа.³ Към момента материалите от трите конгреса са в дигиталната платформа DSpace.⁴

След консултации в рамките на екипа на ЦБ на БАН беше констатирано, че платформите, с които работи институцията, не са достатъчни, и затова беше взето решение да се използват услугите на КЛаДА-БГ, които да помагат за експлицирането на знанието, съхранявано в библиотеката, и за

неговото интегриране със знание от други източници. Освен това достъпът до ресурси, базирани на изображения, е от съществено значение за научните изследвания, науката и предаването на културни знания, особено в хуманитарните науки. Въпреки че дигиталните изображения съставляват голяма част от информационното съдържание в уебдъстъпните портали от изображения, книги, вестници, ръкописи, карти, свитъци, колекции от един лист и архивни материали, те остават затворени, като достъпът е ограничен с локални приложения. Причините за този ограничаващ изследванията факт са както правни неясноти, така и административни пречки, липса на национална политика. Ето защо ние се ориентирахме и заявихме участие като партньор – доставчик на данни, за проект „Национална интердисциплинарна изследователска е-инфраструктура за ресурси и технологии за българското езиково и културно наследство“ (КЛаДА-БГ). Интегрирането в тази информационна система има за цел чрез процеса на OCR да улесни потребителите, които се интересуват от тази тема. Така те ще имат възможност да търсят пълнотекстово в докладите в дигитализираните томове на конгресите, които се намират в дигиталната колекция „Българистика“. Подкрепа в това начинание оказват проф. Десислава Пенева-Маринова и д-р Максим Гойнов от Института по математика и информатика към БАН (Peneva-Marinova et al. 2024). Използван е опитът, натрупан от колегите от Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, които представиха постигнатото от тях в тази насока на конференцията на КЛаДА-БГ през ноември 2022 г. Всяка OCR стъпка е много важна. Целият процес на OCR се проваля, ако изображението не може да бъде обработено според изискванията. Всеки алгоритъм трябва да работи правилно върху най-високия диапазон от изображения, затова на пазара има само няколко добри универсални OCR системи, които са проучени и закупени за бъдещата работа на ЦБ на БАН.⁵

През втория етап от ННП: „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, беше сключено споразумение с Българската екзархия в Истанбул, чиято цел е каталогизацията на сбирката от книги и дигитализацията на църковния архив. Поради липса на инвентарен опис, преди стартирането на проекта беше затруднено получаването на точна и пълна информация за ценните издания, от които немалка част са изчезнали вследствие на засилен изследователски и научен интерес.

Взето беше решение обработката на книгите да се извършва в библиотечно-информационната система ALEPH500, тъй като ЦБ на БАН има дългогодишен опит в обработването на подобни колекции, интегрирани в електронния каталог, още повече че част от тези издания са вече налични в него. Редакцията и интегрирането на тези записи оптимизират и ускоряват въвеждането на базовите библиографски данни, като по този начин усилията бяха насочени към описанието на голям масив за краткото време, с което екипът разполагаше. Крайната цел беше опис на една ценна

и богатата библиотека и нейното популяризиране сред научните среди и широката общественост.

За успешното реализиране на проектните цели беше необходимо проучването на екзархийската колекция де визу, за което бяха организирани две командировки, всяка от които включваше по пет работни дни.

По съдържание сбирката е разнообразна, като най-голям дял, съвсем естествено, има религиозната литература – богословски и богослужебни книги: библии, евангелия, нотирани минеи, молитвеници; книги за църковната история; проповеди, поучения, слова. Броят на учебниците също е голям, тук са книгите от библиотеката на третокласното училище в Лозенград и от училището „Св. св. Кирил и Методий“ в Истанбул. Колекцията е богата на оригинални български и преводни художествени произведения. Има също научнопопулярни и научни публикации, нормативни документи, речници и др. За екипа на ЦБ на БАН интерес представляват книгите, издавани в Цариград, Солун, Гюмюрджина, за които в процеса на работата не открихме да имат запазени копия в България.

Резултатът от втория етап на националната програма е цялостното обработване, сигниране и подреждане на библиотечните документи, които се съхраняват в сградата на българския метох в квартал „Фенер“. През месец септември ЦБ на БАН традиционно участва в „Дните на културното наследство“, с подготвянето на изложба, в която намират място най-ценните издания в екзархийската библиотека. По този начин тази част от писменото ни културно наследство, съхранено в чужбина, беше направена достояние на широката общественост.⁶

Третият етап от ННП „Българистика“ предстои, като в програмата за 2025 г. са зададени следните цели:

- българистиката да играе важна роля както при изграждането на представата за съвременна България, така и за мястото на страната ни в развитието на европейската и световната цивилизация;
- целенасочена подкрепа за българистиката като привлекателна научноизследователска област за чуждестранни учени, акцентираща основно върху българския език и литература, българската история, изкуство, наука и култура (вкл. етнография и фолклор).

Друга основна линия в социализацията и дигитализацията на книжовно-документалното наследство в ЦБ на БАН е работата върху лични фондове на изявени български учени, представители на БАН. В чест на 100-годишнината от рождението на проф. Рикардо Пикио от ЦБ на БАН е подготвена изложба под ръководството на проф. Красимир Станчев, преподавател в университета Roma Tre. Проф. Рикардо Пикио (1923–2011) не е сред личностите, които са известни на широката публика, но той е един от най-изявените италиански изследователи, които превеждат български класически автори на италиански

език. Професор Пикио е изследовател в полето на славистиката с много широк спектър на дейност, но основните му научни интереси се фокусират върху България, българската култура, литература и българския език.

Изложбата е реализирана чрез достъпа до архива на българиста, любезно предоставен от проф. Станчев, който съхранява архива и личната му библиотека. Посредством 16 табла са представени творческият живот и изследователският път на проф. Р. Пикио. Експонирани са непубликувани досега оригинали, сред които лични документи, с които, едва 19-годишен, идва в България за първи път през есента на 1942 г., дипломната му работа върху Пенчо Славейков (1946), грамотата за Международната награда „Братя Кирил и Методий“ (1983), ордени, медали, фрагменти от кореспонденцията му с изтъкнати учени като Ю. Лотман, П. Динев, Р. Якобсон и др.⁷

ЦБ на БАН провежда преговори с роднините на учения, за да може документалното му наследство да бъде дигитализирано. Част от документите са с дарствени надписи и автографи, които показват широката палитра от контакти на проф. Пикио както с български учени, така и с българисти от други страни. Българското училище в Рим има огромната чест през 2023 г. да получи личната библиотека на проф. Пикио като дарение от наследниците. Голяма е кореспонденцията на учения с българи като проф. Георги Димов и проф. Петър Динев. Въобще от архива му излизат куп интересни неща, които би трябвало да бъдат публикувани. Връзките му с други учени хвърлят светлина върху историята на българистиката, на културните и научните връзки през втората половина на XX век, и то в момент, когато общуването между Източния и Западния блок е затруднено.⁷

Екипът на ЦБ на БАН продължава усилията по дигитализацията на богатите си фондове. В плана за 2025 г. се очаква завършването на третия етап от ННП „Българистика“. Екипът на проекта предвижда серия академични и обществени мероприятия за представянето на постигнатите резултати и обогатените колекции. Работата по онлайн ресурсите ще позволи на българистиката да преодолее временната криза през последните две десетилетия. Учените в полето на българската история, литература и култура ще имат възможност да ползват дигиталните ресурси и да обменят по-активно и интензивно информация по актуални и наболели проблеми в полето на българистиката. Екипът на ЦБ на БАН вярва, че по този начин ще допринесе за обогатяването на научното поле с нови теми и изследвания.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ ННП Българистика. В: *Българистика*. [онлайн], [прегледано на 27.10.2024]. Достъпно на: <https://bulgaristica.bas.bg/>.
- ² Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие. В: *КИННОР*. [онлайн], [прегледано на 27.10.2024]. Достъпно на: <https://kinnpor.uni-sofia.bg/>.
- ³ Електронен каталог за Българска академия на науките. В: *Aleph OPAC CLBAS*. [онлайн], [прегледано на 27.10.2024]. Достъпно на: <http://aleph.cl.bas.bg/F/XRJAQCP9US4Y4>

KIFE3TM4PI6QD2UFGF12S4IDCAV2E63PH1CU8-03999?func=find-b-0&local_base=BULG1.

- ⁴ Цифров репозиторий за научни трудове по Национална научна програма „Българистика“. В: *DSpace*. [онлайн], [прегледано на 27.10.2024]. Достъпно на: <http://dspace.cl.bas.bg/xmlui/handle/nls/35520>.
- ⁵ Централна библиотека на БАН – дигитални колекции. В: *CLBAS*. [онлайн], [прегледано на 06.09.2024]. Достъпно на: <https://clbas.bg73.net/>.
- ⁶ Електронен каталог за Българска академия на науките. В: *Aleph CLBAS*. [онлайн], [прегледано на 27.10.2024]. Достъпно на: http://aleph.cl.bas.bg/F/XRJAQCP9US4Y4KIFE3TM4PI6QD2UFGF12S4IDCAV2E63PH1CU8-04493?func=find-b-0&local_base=BVE.
- ⁷ 100 години от рождението на Рикардо Пикио: Изложба в памет на големия славист и приятел на България. В: *Българистика*. [онлайн], [прегледано на 27.10.2024]. Достъпно на: <https://bulgaristica.bas.bg/pages-25-100-godini-ot-rojdenieto-na-rikardo-pikio-izlojba-v-pamet-na-golemiia-slavist-i-priiatel-na-balgaria>.

ЛИТЕРАТУРА

НАЙДЕНОВА, С., ГЕОРГИЕВА, Г., 2022. Поредицата „Периодика и литература“ в дигитална среда. *Издател*, том XXIV, № 1, 52–60. ISSN 1310-4624 (Print). ISSN 2367-9158 (Online).

НАЙДЕНОВА, С., ВАСИЛЕВА, В., 2024. Създаване на нови ресурси с осигурен свободен достъп до дигитално съдържание от Централна библиотека на БАН по Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. В: Българска библиотечно-информационна асоциация, *Библиотечни политики и библиотеките в политиките: доклади от XXXIII Национална конференция на ББИА, Пловдив, 8–9 юни 2023 г.*, 77–80. ISBN 978-954-9837-37-7.

НАЙДЕНОВА, С., 2023. Участието на Централната библиотека на БАН в Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“: ресурси и тяхното представяне. *Библиотека*, год. XXX, № 1, 24–27. ISSN 0861-847X.

PANEVA-MARINOVA, D., RADOSLAV, P., LUCHEV, D., GOYNOV, M., ZLATKOV, L., NOEV, N., 2024. Third Information Day: Research Infrastructure Services in the Humanities and Social Sciences. In: *Digital Presentation and Preservation of Cultural and Scientific Heritage 14 (September)*, 329–334. <https://doi.org/10.55630/dipp.2024.14.33>.

REFERENCES

NAYDENOVA, S., GEORGIEVA, G., 2022. Poreditsata „Periodika i literatura“ v digitalna sreda. *Izdatel*, tom XXIV, № 1, 52–60. ISSN 1310-4624 (Print). ISSN 2367-9158 (Online).

NAYDENOVA, S. & VASILEVA, V., 2024. Sazdavane na novi resursi s osiguren svoboden dostap do digitalno sadarzhane ot Tsentralna biblioteka na BAN po Natsionalnata nauchna programa „Razvitie i utvarzhdavane na balgaristikata v chuzhbina“. V: Balgarska bibliotечно-informatsionna asotsiatsia, *Biibliotichni politiki i bibliotekite v politikite: dokladi ot XXXIII Natsionalna konferentsia na BBIA, Plovdiv, 8–9 juni 2023 g.*, 77–80. ISBN 978-954-9837-37-7.

NAYDENOVA, S., 2023. Uchastieto na Tsentralnata biblioteka na BAN v Natsionalnata nauchna programa „Razvitie i utvarzhdavane na balgaristikata v chuzhbina“: resursi i tyahnoto predstavayane. *Biiblioteka*, god. XXX, № 1, 24–27. ISSN 0861-847X.

**THE CONTRIBUTION OF THE CENTRAL LIBRARY
OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
TO THE CREATION OF DIGITAL RESOURCES
WITH OPEN ACCESS WITHIN THE DEVELOPMENT
OF BULGARIAN STUDIES ABROAD NATIONAL PROGRAMME**

***Abstract:** The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences has an extensive wealth of experience in the creation of digital resources with free access in the field of Bulgarian studies. Especially significant is its participation in the National research program Development and recognition of the Bulgarian studies abroad. The procession was made through the integral library automation system ALEPH500 and the resources are preserved on the DSpace platform. For better promotion of the results is used also the National e-infrastructure KLaDA-BG. An exceptional interest represent the recently digitized unique collections of the Bulgarian Exarchate in Istanbul, as well as the reprints of the library of Prof. Riccardo Picchio in Rome.*

***Keywords:** Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences; digital resources; Bulgarian studies; Bulgarian Exarchate in Istanbul; Prof. Riccardo Picchio*

Silviya Naydenova, PhD
Central Library of
Bulgarian Academy of Sciences
1040 Sofia, Bulgaria
E-mail: najdenova.s@cl.bas.bg